

Til
Østlandssamarbeidet
Fra

Dato: 17.10.2024

Plassering av NATO/Nordisk luftoperasjonssenter

HVA DREIER DENNE SAKEN SEG OM?

Det skal etableres et Nordisk og NATO luftoperasjonssenter i Norge med utgangspunkt i det eksisterende norske luftoperasjonssenteret, i dag lokalisert på Sørreisa og i Bodø. Luftforsvaret ønsker å samle organisasjonen til et kraftsentrum.

Forsvarsforum Nord møttes i Bardufoss 3.september hvor et samlet forum fattet et tydelig vedtak om at en NATO-luftkommando må legges til Bodø og Sørreisa. Med de krav som stilles til et NATO og Nordens luftoperasjonssenter er det en løsning som ikke er mulig å få til, ifølge Luftforsvaret (se debattinnlegg fra brigader Tron Strand, sjef for luftoperasjonssenteret).

Derimot peker Rygge seg ut som et naturlig valg. Her er det en tilgjengelig fjellhall inne på et godt sikret militært område. Viktigst er likevel at Norge kan tilby Rygge som en lokasjon hvor det i regionen er mulig å bosette 350 familier i fredstid og for å ta imot ytterligere 150 i krise, krig og under øvelser. Det må tas hensyn til at flere ansatte vil pendle, enten i Norge eller til allierte NATO land i Nord-Europa og det er behov for nærhet til en flyplass med regelmessige flyvninger internasjonalt. I Osloregionen er det to slike flyplasser med Gardermoen og Torp.

Osloregionen må engasjere seg for å støtte at opprettelsen finner sted på Rygge. Det er til det beste for Norges sikkerhet, for de NATO-allierte og ikke minst for de 350 familiene som får tilknytning til regionen.

Luftoperasjonssenteret har fått mange navn: NAOC (Nordic Air Operation Centre), JAOC (Joint Air Operation Center), Luft kommando- og kontroll senter, CAOC (Combined Air Operation Center). Uavhengig av forkortelser dreier dette seg om planlegging og ledelse av luftoperasjoner i Norden og NATO tett koordinert med andre forsvarsgrener. For enkeltheten skyld kan vi kalle dette et luftoperasjonssenter.

BAKGRUNN

Det er krig i Europa og både Norge og våre NATO allierte ruster opp. Det er et stort alvor og lite tid. Sverige og Finland har blitt NATO-medlemmer og Norden er for første gang samlet i et sikkerhetssamarbeid siden Kalmarunionen. Det styrker sikkerheten også til Norge. Samlet er Norden en militær kraft som blant annet vil operere 250 moderne kampfly og det er på luftforsvarssiden at samarbeidet har kommet lengst. Potensialet i samarbeidet i Norden er stort og luftforsvarssjefene signerte en felles intensjonsavtale allerede i mars 2023 om samarbeid på alle fronter.

For å realisere et så dypt samarbeid som det intensjonene legger til grunn og som den alvorlige sikkerhetssituasjonen tilsier, er det besluttet å opprette et felles nordisk luftoperasjonssenter fra januar 2025. Samtidig skal ikke Norden være en allianse i alliansen, men en sterk samlet kraft i et felles NATO som tar regionalt ansvar. Det er forventet at NATO om kort tid vil kunngjøre utvidelsen

det nordiske luftforsvarssenteret til et NATO luftforsvarssenter for nord-regionen, en region som strekker seg fra de baltiske statene i øst til Island i vest, den tysk-danske grensen i sør og opp i våre tradisjonelle nordområder. Ansvarsområdet er langt større enn det Norge har alene.

Det pågår prosesser med på å se på NATO's ledelsesstruktur (kommandostruktur) etter at Sverige og Finland ble NATO medlemmer. Beslutningen er ikke tatt, men mye tyder på at Norge vil bli forespurt å stille fasiliteter for et NATO luftoperasjonssenter. Det gir god mening å bygge på det etablerte nordiske samarbeidet med nasjoner som Norge allerede opererer mye sammen med særlig USA og Storbritannia i Vest og i Nord. Norge har gjennom 75 års NATO-medlemskap og som solid deltaker i NATOs luftoperasjoner de beste forutsetninger til å være vertskap for NATO, men vi har et svært lite og sårbart miljø. Det vil være en stor styrke for Norge å få lagt dette luftoperasjonssenteret i Norge fordi et vil heve kompetansenivået i organisasjonen noe som kommer oss til gode også i de rene nasjonale oppgavene.

HVORFOR ER DETTE VIKTIG FOR NORGE?

Et NATO-luftoperasjonssenter som etableres i Norge vil være av stor strategisk verdi og det vil bidra til å styrke Norges sikkerhet og beredskap. Lokalisert til Norge vil det innebære direkte innflytelse og påvirkning på NATOs operasjoner i fred, krise og krig.

Luftforsvaret avgjør ikke lokaliseringen av hverken det norske, nordiske eller et mulig fremtidig NATO-luftoperasjonssenter i Norge. Luftforsvaret har imidlertid lang erfaring med dagens lokaliseringer som må lyttes til. Det er betydelige utfordringer med å beholde kompetanse der luftoperasjonssenteret ligger i dag (Sørreisa). Dersom et NATO-luftoperasjonssenter skal legges til Norge er det helt nødvendig at vi lytter til og tar innspill fra NATO, nære allierte og de nordiske landene alvorlig. Norge må tilby en lokalisering som ivaretar kravene fra NATO – og disse er i stor grad kjent fra tidligere prosesser. Hverken etableringen av, eller den kontinuerlige driften av, et NATO-luftoperasjonssenter vil, eller kan være, et rent nasjonalt anliggende. Til det er det for viktig, både for NATO og Norge.

PRAKTISKE KONSEKVENSER

Dagens norske luftoperasjonssenter ble omorganisert fra januar 2024 og er på omtrent 200 ansatte, fordelt på Sørreisa og Bodø. Bakgrunnen for omorganiseringen er flere. Kjernen er at det er svært krevende å lede moderne luftoperasjoner i norsk og i alliert sammenheng med moderne fly som F-35 og overvåkingsflyet P-8. Den teknologien som disse flyene kommer med, sammen med blant annet nye luftovervåkingsradarer gir nye muligheter som må utnyttes i en moderne krig. For å utnytte de nye mulighetene måtte Luftforsvaret omorganisere. Nye funksjoner kom til og gamle funksjoner er tatt ut og det er innført nye former for planlegging og ledelse. Øvrig utvikling i IKT har også åpnet opp for nye måter til å organisere og lede militære operasjoner.

Luftoperasjonssenteret krever svært erfarent og kompetent personell fra Norge, de nordiske land og de nærmeste allierte. Det nye luftoperasjonssenteret vil i tillegg til de omkring 200 norske stillingene være forsterket med rundt 150 eksperter fra NATO i den daglige driften. I krise, krig og under øvelser vil det komme ytterligere 150 personer som forsterkning slik at organisasjonen fullt oppsatt vil være opp mot 500 personer for å drive høyintense operasjoner hele døgnet. Disse skal arbeide, bo og leve i nærmiljøet til luftoperasjonssenteret.

De fleste av de 350 som vil ha sin daglige arbeidsplass på luftoperasjonssenteret vil ha med familier og det får en rekke praktiske konsekvenser. Tilgang til boliger, leiligheter, internasjonale skoler, barnehageplasser, evt arbeid til medflyttere fra familier innenfor EØS-området. For de som eventuelt

velger å pendle til sitt hjemland er det vesentlig at det er tilgang til flyreiser innenfor rimelig avstand. De fastboende vil også ha jevnlige reiser tilbake til sitt hjemland.

Luftforsvarets ledelse og ansatte har allerede gått offentlig ut og påpekt hvor krevende det er å bemanne opp Sørreisa med nok kvalifisert norsk personell, og at det er uheldig at organisasjonen er lokalisert på to ulike steder: Sørreisa og Bodø. Det normale er at unge nyutdannede blir beordret til Sørreisa, får alle de nødvendige utsjekker og etter endt plikttjeneste på 2 til 3 år tar de en ny stilling i sør, om de ikke forlater Forsvaret. Det er godt kjent at Forsvaret mister folk i en tid der det skal bygges opp. Forsvarsdepartementet og Forsvaret har sammen med FFI analysert årsakene til at forsvarsansatte slutter og et hovedfunn er sentralitet, dvs lav sentralisering innebærer at folk forlater tjenestestedet eller i verste fall slutter i Forsvaret.

Ja, det er strategisk viktig at Norge opprettholder aktivitet som grunnlag for befolkning i nordområdene, men det kan ikke være slik at det gjøres på bekostning av Norges og NATOs sikkerhet.

HVOR KAN LUFTOPERASJONSSENTERET LOKALISERES?

Det er krav til at luftoperasjonssenteret skal være godt beskyttet i et fjellanlegg slik at det kan opererer under de mest krevende forhold i en krig. Fjellanlegget må ligge godt beskyttet inne på en base som kan bidra til den grunnleggende ytre sikkerheten mens hovedfunksjonene ligger inne i et fjellanlegg. Fjellanlegg er svært dyrt å bygge og det finnes ikke mange gjenværende fjellanlegg i Norge som er i en tilstand som gjør dem egnet til å bli tatt i bruk raskt, eller hvor det er ledig plass. NATO sier at de har dårlig tid.

Det er en fordel om luftoperasjonssenteret ligger inne på en flystasjon med tilgang til rullebane. Det vil være mye luftmilitær aktivitet blant annet reiser fra andre hovedkvarter hvor det er militære fly som benyttes.

Fjellanlegget på Sørreisa er moderne, men det er ikke et realistisk stedsvalg for å et nordisk/NATO hovedkvarter gitt kravene til å kunne ha 350 mennesker med familier boende. At luftoperasjonssenteret samles et annet sted enn Sørreisa betyr ikke at Sørreisa legges ned. Det vil fortsatt være behov for fjellanlegget.

Tidligere var Norge vertsland for et NATO luftoperasjonssenter (kalt CAOC) som lå i fjellanlegget på Reitan utenfor Bodø. Siden den gang har Forsvaret etablert sitt nasjonale operative hovedkvarter der (FOH). Legges det nye luftoperasjonssenteret til Reitan må FOH flytte ut. Det er det ingen som ønsker.

Gitt de krav som stilles og de praktiske konsekvensene som følge av dette er det ikke mange reelle mulighetene i Norge. Det må være et godt beskyttet fjellanlegg for kjernevirksomheten og det må være en infrastruktur som kan ta imot og beholde 350 ansatte med familier. Det vil si minimum 1000 mennesker hvor de fleste ikke vil skatte til kommunen hvor de arbeider.

Det åpenbart kun de store byregionene som kan ivareta tilflytting av så mange mennesker. Oslo regionen har to flyplasser med stor internasjonal trafikk (Gardermoen og Torp).

I regionen er det Rygge om peker seg ut som en naturlig lokasjon. Her er det tilgang på en fjellhall som raskt kan tas i bruk og den ligger inne på en aktiv et godt beskyttet militært område. Østlandet er det beste utgangspunktet for pendling for både nasjonale og internasjonale kompetansepersoner, og en samlokalisering ved Rygge vil gi tilgang til attraktive boområder og godt utbygd sivil infrastruktur, herunder tilgang til internasjonale skoler for alliert personell og nærhet til internasjonale flyplasser ved Gardermoen og Torp.

Tilbyr Norge en lokasjon som ikke tilfredsstiller NATO sine krav står vi i fare for å miste en unik mulighet til å bygge opp tung luftoperativ kompetanse i Norge og regionen. Det er det vår felles sikkerhet som taper på.

KONKLUSJON/FORSLAG TIL UTTALELSE

Østlandssamarbeidet mener at det eneste realistiske alternativet for etablering av et Nordisk NATO luftoperativt senter i Norge er Rygge og Osloregionen. Vi mener at Rygge, en sikret flystasjon med bombesikkert fjellanlegg er optimal lokasjon. Da tidsperspektivet er viktig i den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa, må nordisk luftoperativt senter stå klart så raskt som mulig. Rygge sin infrastruktur står ledig og klar. Beliggenheten gjør det enkelt å kombinere pendling og bosetting. Den øvrige aktiviteten på Rygge, herunder den amerikanske tilstedeværelsen, gir god synergieffekt og et godt rekrutteringsgrunnlag for personell. Rygge og Osloregionen tilfredsstillende de krav som NATO stiller knyttet til operative forhold, samt krav til boliger, internasjonale skoler, arbeidsplasser til medflyttere og nærhet til flyplass med stor internasjonal trafikk. Både sikkerhetsmessig, rekrutteringsmessig og økonomisk er nordisk luftoperasjonssenter på Rygge flystasjon riktig lokalisering i Norge.